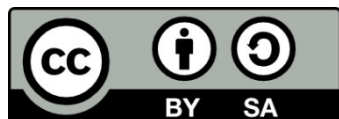

Αγιολογία - Εορτολογία

Ενότητα 4: Ιστορική επισκόπηση της αγιολογικής γραμματείας: I.

Συμεών Πασχαλίδης
Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ιστορική επισκόπηση της αγιολογικής γραμματείας: Ι

Προβυζαντινή – πρωτοβυζαντινή περίοδος (2^{ος}-6^{ος} αι.)

[1]

◆ Μαρτύρια:

- ✧ Μαρτύριο αγίου Πολυκάρπου επ. Σμύρνης.
- ✧ Αρχαίες μαρτυρολογικές Συλλογές.
- ✧ *Ρωμαϊκό, Ιερωνυμικό, Συριακό, Καρθαγένης, Οξυρύγχου.*

◆ Απόκρυφα αγιολογικά κείμενα:

- ✧ Απόκρυφα Ευαγγέλια (*Πρωτευαγγέλιο Ιακώβου*).
- ✧ Απόκρυφες Πράξεις Αποστόλων.
- ✧ Απόκρυφες Επιστολές.
- ✧ Απόκρυφες Αποκαλύψεις.

Προβυζαντινή – πρωτοβυζαντινή περίοδος (2^{ος}-6^{ος} αι.)

[2]

◆ Μ. Αθανασίου, Βίος Μ. Αντωνίου.

- ✧ «τῆς μοναδικῆς πολιτείας νομοθεσία ἐν πλάσματι διηγήσεως» (Γρηγόριος Θεολόγος).
- ✧ Μετάφραση στά λατινικά ἀπό τον Εὐάγριο Ἀντιοχείας.

◆ Ευσέβιος Καισαρείας:

- ✧ *Βίος Μ. Κωνσταντίνου.*
- ✧ *Αρχαίων Μαρτύρων Συναγωγή.*
- ✧ *Εκκλησιαστική Ιστορία (Περί τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων).*

Ασκητικό-αγιολογικές Συλλογές [1]

- ◆ Θεοδώρητος Κύρου, *Φιλόθεος Ίστορία ἢ Ἀσκητική Πολιτεία* (444).
  - ✧ Βίοι 28 ασκητών και 3 ασκητριών από την Αντιόχεια.

- ◆ Παλλάδιος, *Λαυσαϊκόν ἢ πρὸς Λαῦσον ἱστορία* (419-420).
  - ✧ Ιστορίες μοναχών Αιγύπτου, Συρίας, Παλαιστίνης και Μ. Ασίας
  - ✧ Διακρίνεται για την ειλικρίνεια των διηγήσεών του.

Ασκητικό-αγιολογικές Συλλογές [2]

◆ *Ιωάννης Μόσχος, Λειμών ή Λειμωνάριον.*

✧ Προϊόν περιοδείας στα μεγάλα μοναστικά κέντρα της αρχαιότητας από τον Ιωάννη και τον Σωφρόνιο Ιεροσολύμων.

◆ *Ίστορία τῶν κατ' Αἴγυπτον μοναχῶν.*

◆ *Διηγήσεις διάφοροι περί τῶν ἐν Σινᾷ Ἁγίων Πατέρων.*

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [1]

◆ Μ. Βασίλειος:

✧ Ομιλίες σε Μάρτυρες (της Καππαδοκίας): Σαράντα Μάρτυρες, Ιουλίττα, Βαρλαάμ, Γόρδιος, Μάμας.

◆ Γρηγόριος Θεολόγος:

✧ Εγκωμιαστικοί Λόγοι σε μάρτυρες (Κυπριανό, Μ. Αθανάσιο).

✧ Επιτάφιοι Λόγοι στον πατέρα του Γρηγόριο, τον αδελφό του Καισάριο, την αδελφή του Γοργονία και τον Μ. Βασίλειο.

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [2]

◆ Γρηγόριος Νύσσης:

- ✧ Βίος Μακρίνας (αδελφής): πρότυπο μοναστικής βιογραφίας γυναικών.
- ✧ Εγκωμιαστικοί Λόγοι (πρωτομ. Στέφανο, μάρτυρα Θεόδωρο, Γρηγόριο Νεοκαισαρείας).
- ✧ *Εἰς τόν Βίον Μωϋσέως.*

◆ Αστέριος Αμασείας:

- ✧ Εγκωμιαστικοί Λόγοι σε μάρτυρες και αγίους της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης.
- ✧ Χρήση του Εγκωμίου του στην αγία Ευφημία Χαλκηδόνας από τη Ζ' Οικουμενική Σύνοδο.

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [3]

◆ Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος:

- ✧ Το ομιλητικό έργο του αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου στους δύο κύριους πόλους της εκκλησιαστικής δράσεώς του, την Αντιόχεια και την Κωνσταντινούπολη, έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον της επιστημονικής έρευνας.
- ✧ Σημαντική η παρουσία των Ομιλιών του (περίπου 820).
- ✧ Εκφωνήθηκαν:
  - Στην Αντιόχεια (ως διάκονος αρχικά και πρεσβύτερος αργότερα δηλ. από το 381 περίπου μέχρι το 397) και ως αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (398-403).

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [4]

- ◆ Εγκωμιαστικοί Λόγοι αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου:
  - ✧ Σε μάρτυρες της Αντιόχειας
  - ✧ Σε μάρτυρες της Κωνσταντινουπόλεως
  - ✧ Οι πρώτοι υπερτερούν σημαντικά σε σχέση με τους δεύτερους, αφού στην Κωνσταντινούπολη ο Χρυσόστομος εκφώνησε Εγκώμια μόνο για τον ιερομάρτυρα Φωκά, για τη μετακομιδή των λειψάνων του στην Κωνσταντινούπολη, τους Αιγυπτίους μάρτυρες και μία Ομιλία «εἰς πάντας τοὺς μάρτυρας»

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [5]

◆ Εγκωμιαστικοί λόγοι αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου σε τέσσερις επισκόπους της Αντιόχειας:

- ✧ Ιγνάτιο
- ✧ Φιλογόνοιο
- ✧ Ευστάθιο
- ✧ Μελέτιο

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [6]

- ◆ Εγκωμιαστικοί λόγοι σε μάρτυρες της Αντιόχειας ή σε μάρτυρες των οποίων η μνήμη τιμώνταν στην Αντιόχεια.
  - ✧ Ιουβεντίνο και Μαξιμίνο
  - ✧ Λουκιανό
  - ✧ Βαβύλα
  - ✧ Ρωμανό
  - ✧ Ιουλιανό
  - ✧ Βαρλαάμ
  - ✧ Πελαγία
  - ✧ Βερνίκη, Προσδόκη, Δομνίνα
  - ✧ Δροσίδα
  - ✧ Δύο Ομιλίες «Εἰς μάρτυρας»

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [7]

- ◆ Κύριο κριτήριο αγιότητας στα Χρυσοστομικά Εγκώμια για επισκόπους: η διαρκής και ανύστακτη μέριμνά τους για την Εκκλησία, η οποία πιστοποιείται από την ομολογία της ορθής πίστεως, τον αγώνα τους κατά των αιρέσεων και πολύ συχνά την προσωπική τους εξορία και το μαρτυρικό τους φρόνημα. Για αυτό και αποκαλεί τον Ευστάθιο Αντιοχείας μάρτυρα: «*Εἶπον πολλάκις πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ὅτι μάρτυρα οὐχὶ ὁ θάνατος ποιεῖ μόνον ἀλλὰ καὶ ἡ πρόθεσις*».

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [8]

- ◆ ο χριστοκεντρικός χαρακτήρας του μαρτυρίου. Οι μάρτυρες μιμούνται το μαρτύριο του Χριστού και μετέχουν σ' αυτό, με το μαρτύριο - βάπτισμα.
  - ✧ Έγκώμιο στὸν ἱερομάρτυρα Λουκιανό· «Χθὲς μὲν ὁ Δεσπότης ἡμῶν Ὑδατι ἐβαπτίσατο σήμερον δὲ ὁ δοῦλος αἵματι βαπτίζεται· χθὲς ἠνεώχθησαν οὐρανοῦ πύλαι, σήμερον κατεπατήθησαν ἄδου πύλαι. Καὶ μὴ θαυμάσητε εἰ βάπτισμα τὸ μαρτύριον ἐκάλεσα· καὶ γὰρ καὶ ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα μετὰ πολλῆς ἐφίπταται τῆς δαψιλείας, καὶ ἀμαρτημάτων ἀναίρεσις καὶ ψυχῆς γίνεται καθαρμὸς θαυμαστός τις καὶ παράδοξος· καὶ ὥσπερ οἱ βαπτιζόμενοι τοῖς ὕδασιν, οὕτως οἱ μαρτυροῦντες τῷ ἰδίῳ λούονται αἵματι».

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [9]

- ◆ οι πιστοί που μετέχουν στις εορτές των μαρτύρων συνδέονται με ένα διττό τρόπο με αυτούς.
- ◆ παραφράζοντας ο Χρυσόστομος το βιβλικό «*ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται*» σημειώνει συνεκδοχικά: «*ὁ δεχόμενος μάρτυρα εἰς ὄνομα μάρτυρος, μισθὸν μάρτυρος λήψεται*».
- ◆ η υποδοχή του μάρτυρος συνίσταται «*εἰς τὸ συνελθεῖν εἰς τὴν ἐκείνου μνήμην, τὸ κοινωνῆσαι τῆς διηγήσεως τῶν ἄθλων, τὸ θαυμάσαι τὰ γεγενημένα, τὸ ζηλώσαι τὴν ἀρετὴν, τὸ εἰς ἑτέρους ἐξενεγκεῖν τὰς ἀνδραγαθίας τὰς ἐκείνου*».

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [10]

- ◆ οι πιστοί λαμβάνουν το μισθό του μάρτυρα όταν δεν τιμούν τους μάρτυρες μόνο με τα προαναφερθέντα εξωτερικά σχήματα, αλλά όταν τους μιμούνται:
  - ✧ «ἵνα μὴ μόνον παραγινώμεθα πρὸς τοὺς μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ μιμώμεθα μάρτυρας. Τιμὴ γὰρ μαρτύρων οὐ τὸ παραγενέσθαι πρὸς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου τὸ ζηλωσαὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν» (Ομιλία στο μάρτυρα Ιουλιανό).
  - ✧ Επικαιροποίηση του μαρτυρίου: εἴαν κάποιος ακολουθεῖ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν του μάρτυρος, επιτελεῖ καθημερινά τὴν εορτὴ του χωρὶς νὰ ἔχει μεταβεῖ στο ναό, ἀλλὰ παραμένοντας στην οἰκία του (ὄχι για νὰ μὴ μεταβαίνουν οἱ χριστιανοὶ στους τάφους των μαρτύρων, «ἀλλ' ἵνα παραγενόμενοι μετὰ τῆς προσηκούσης ἀπαντοῦν προθυμίας»).

Αγιολογικά κείμενα και Πατέρες [11]

- ◆ Ο τάφος του Αγίου ή του Μάρτυρα κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο:
  - ✧ επιχειρεί μία πνευματική αναγωγή της τιμής των αγίων στους τάφους τους κατά την ετήσια ημέρα της μνήμης τους με την τιμή που τους αποδίδουν τα μέλη των εκκλησιαστικών κοινοτήτων ακόμη και αν οι τάφοι τους δεν βρίσκονται στην επαρχία τους, καθιστάμενοι κατ' αυτόν τον τρόπο οι ίδιοι έμψυχοι τάφοι των αγίων: *«καὶ ἕκαστος ὑμῶν τῶν παρόντων τοῦ ἁγίου τάφος ἐστὶν ἐκείνου, τάφος ἔμψυχος καὶ πνευματικός. Ἐὰν γὰρ ἀναπτύξω τὸ συνειδὸς ἐκάστου τῶν παρόντων ὑμῶν, εὕρισκω τὸν ἅγιον τοῦτον ἔνδον τῆς διανοίας ὑμῶν ἐνδαιτώμενον».*

Αγιολογία της πρωτοβυζαντινής εποχής [1]

- ◆ Πρόκλος Κων/πόλεως (μέσα 5^{ου} αι.):
  - ✦ Συνεχιστής του Χρυσοστόμου στο εκκλησιαστικό και ρητορικό έργο του.
  - ✦ 27 Ομιλίες (στη Θεοτόκο, απ. Παύλο, πρωτ. Στέφανο, Χρυσόστομο).
  - ✦ Κάποιες αμφιβαλλόμενες ή σωζόμενες σε μεταφράσεις.

- ◆ Ησύχιος Ιεροσολύμων (μέσα 5^{ου} αι.):
  - ✦ Αγιολογικές Ομιλίες στη Θεοτόκο, την Υπαπαντή, τον απόστολο Θωμά, τον αδελφόθεο Ιάκωβο, τον Λάζαρο, τους αποστόλους Ανδρέα, Λουκά, Πέτρο και Παύλο κ.ά.
  - ✦ Αποτύπωση του εορτολογικού πλαισίου της Εκκλησίας της Παλαιστίνης.

Αγιολογία της πρωτοβυζαντινής εποχής [2]

- ◆ Κύριλλος Σκυθοπολίτης (529-559):
  - ✦ Ο σημαντικότερος συγγραφέας αγιολογικών κειμένων αυτής της περιόδου – μάρτυρας των ωριγενιστικών ερίδων.
  - ✦ Μαθητής του οσίου Σάβα, μοναχός στη λαύρα του αγίου Ευθυμίου και εν συνεχεία του αγίου Σάβα.
  - ✦ Συγγραφέας μιάς ομάδας Βίων μοναχικών ηγετών της Παλαιστίνης.
    - Βίος οσίου Σάβα.
    - Βίος οσίου Ευθυμίου του Μεγάλου († 473).
    - Βίος αγίου Ιωάννη επισκόπου Κολωνείας.
    - Βίος οσίου Κυριακού του αναχωρητού.
    - Βίος Θεοδοσίου Κοινοβιάρχη.
    - Βίος Θεογνίου επ. Βηθελίας.
    - Βίος Αβραμίου επ. Κρατείας.

Αγιολογία της πρωτοβυζαντινής εποχής [3]

- ◆ Σωφρόνιος Ιεροσολύμων (580-638):
  - ✧ Φίλος και συνασκητής του Ιωάννη Μόσχου.
  - ✧ Συνέθεσε αρκετούς Βίους και Εγκώμια.
  - ✧ Του αποδίδεται ο Βίος της οσίας Μαρίας της Αιγυπτίας.

- ◆ Λεόντιος Νεαπόλεως (7^{ος} αί.):
  - ✧ Ο πίο πρωτότυπος συγγραφέας αγιολογικών κειμένων, μάρτυρας των φαινομένων κοινωνικής μετεξέλιξης του τέλους της ύστερης αρχαιότητας.
  - ✧ Βίος αγίου Ιωάννου του ελεήμονος.
  - ✧ Βίος Συμεών του διά Χριστόν σαλού.

Σημείωμα Αναφοράς

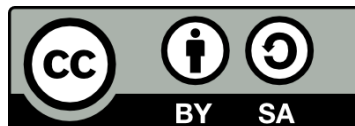
Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Συμεών Πασχαλίδης. «Αγιολογία - Εορτολογία. Ιστορική επισκόπηση της αγιολογικής γραμματείας: Ι». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS362/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

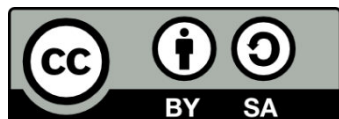

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Δημοσθένης Κακλαμάνος.
Θεσσαλονίκη, 21.6.2015.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

